דרך המלך — פורים

פרשת תצוה פורים (תר"צ)

ואתה תצוה וכו'.

ונבין נא. למה לא כתיב צוה את בנ"י רק תצוה שהוא גם לשון עתיד. וכן הלשון ואתה וכו'. וכן נבין נא ענין שמחת פורים. הלא תמיד צריכים לעבוד את ד' בשמחה. וכן הגמ' (שבת פח.) מכאן מודעה רבה לאורייתא. והדור קבלוה בימי אחשורוש. הלא הקדמת נעשה לנשמע היתה בלא כפיה.

אמנם איתא בזוה"ק פ' פנחס (ריט ב') פתח ר"א שירו לד' שיר חדש. כמה חביבין ישראל קמי קב"ה דחדוא דלהון ותושבחתא דלהון לאו איהו אלא לשתפא לקב"ה ושכינתיה בהו וכו'. ששמחת ישראל צריכה להיות רק לשם ד'. ואז גורמת שמחה למעלה ויחוד בין הקב"ה ושכינתיה. ומסיים הזוה"ק שבאם שמחים שמחה לא לשם ד' (השמחה) לא טובה, ואם שמחים בשמחה לשם ד' אז אם בא השטן לקטרג הקב"ה משתתף בצרתם ומושיע אותם. כי כל ההשתדלות שהאדם משתדל בעולם, צריכה להיות לשם ד'. אבל אם נכשל ומשתדל סתם בלא כונה לשם ד', אף שכבר פגם הוא, כי כיון שאינו מכוין לשם ד' הרי לעצמו משתדל, מ"מ כיון שהאדם כל זמן שהוא חי מוכרח להשתדל לעצמו, רק שכחה היא ששכח לכוון לשם ד', ולא נאמר שלאיש ישראל זה תכליתו ועיקרו היא רק לעצמו. משא"כ השמחה ששמח האדם בעולם משמע שנוח לו ותכליתו ועיקרו דברי העולם המה, וכבר עושה ח"ו עיקר ותכלית אחר בעולם שלא לד'. שוש אשיש בד'. כל השמחה שלו בד' היא. אם הדבר ששמח בו יכול לעבוד באותו הדבר עצמו לקדושה ועבודה, למשל שהשיג מעות ויכול לישב על התורה ועבודה אז שמחתו פשוטה בד'. ואף אם אינו יכול לעבוד בדבר הזה בעצמו את ד'. נוחה לו השמחה. מפני שיוכל לעבוד את ד' בשמחה, עבדו את ד' בשמחה.

אבל הזוה"ק אומר עוד, ששמחתו תהיה לאשתתפא לקב"ה ושכינתיה, כי כל יחוד עליון יכול להיות רק בשמחה, ושמחת ישראל מעוררת את זווג העליון של קב"ה ושכינתיה. פשוט לפי מצבנו הוא. כי באדם מעוררת החיות את השמחה, והשמחה מעוררת את החיות, ולא את החיות אשר לצורך האדם בלבד, אלא החיות אשר היא יותר מצרכו. הילד הוא בשמחה מפני שיש בו חיות יותר מכפי צורך קיומו, והזקן שחיותו מצומצמת רק כפי צרכיו חסרה לו שמחת הילד. ורש"י ז"ל פירש על הפ' וישא יעקב את רגליו, שכיון שנתבשר בשורה טובה נעשה קל ברגליו, כי הגוף שגדל ממעט החיות שבו, מכביד את הנפש ומכבידה גם בדאגות הגופניות. אבל כשנתוסף לו בשמחתו חיות יתירה על גופו, מעלה הנפש את הגוף ואינו יכול להכבידה ולמשול עליה בדאגותיו, עד שגם בפועל נעשה קל ברגליו. וכן כל השמח רוקד למעלה. כי הגוף אינו מושל ומכביד עתה רק שהנפש מושלת ומעלה אותו. לכן כדי לשמח א"ע בשמחה אמיתית. צריכים להגביר ולהוסיף חיותו.

וזהו החילוק בין שמחה אמיתית של קדושה לשמחה של הוללות. ההוללות והתאוות בכלל רק דמיון הן כנודע. ולכן גם השמחה הבאה מהן ג"כ רק מין דמיון הוא שנדמה לו ששמח הוא כמו החולם שחלם לו שאוכל ומתענג בדמיונו. ולכן אחרי שמחה של הוללות תוגה. כמו אחר חלום טוב בשעה שמקיץ מחלומו ודמיונו ורואה שאין כלום ואין עונג ושמחה. משא"כ השמחה האמיתית שהיא התגברות החיות באמת. גם השמחה אמיתית היא, ואף אחריה אף שאינו במצב של שמחה בפועל כמו שהיה אז, לא די שאינו בעצבות. אלא גם טעם השמחה נשארת לו. לכן איש ששמח בשמחה של מצוה מעורר שמחה גם בחבריו שסובבים אותו, כי כיון שנתעוררה בו עתה חיות יתירה על גופו, אין גופו יכול להפריד בינו לבין חביריו ונפשו היתירה על גופו מתחברת עם נפשות חבריו ומשמחת גם אותן.

ואפשר זה ענין ברכת יצחק ליעקב, שאמר מי הוא הצד ציד וכו' גם ברוך יהיה. שע"פ פשוט קשה להבין שבתמיהתו שתמה בפחדו ושאל מי הוא סיים תיכף גם ברוך יהיה. והמדרש אומר שביקש לקללו ויצא ב"ק ואמרה לעצמך אתה מקלל כיון שאמרת אוררך ארור. ונבין ע"פ פשוט אם כ"כ חרה לו ליצחק עד שביקש לקללו, הלא גם אם שמע פתאום שלעצמו יקלל עכ"פ ישתוק לא יקלל ולא יברך. ואם נאמר שרצה לברך לעצמו מפני שאמר מקודם ומברכיך ברוך וכשמברכו גם הוא יבורך האיך נוכל לומר ח"ו שיצחק רק טובת עצמו כיוון ח"ו בזה. וכן למה לא בירך גם את עשיו, האם א"א שיהיה ליעקב מטל השמים משמני הארץ בארץ־ישראל ולעשו בארצו ארץ אדום. ורש"י ז"ל פירש, כיון שאמר ליעקב הוי גביר לאחיך וכל מה שקנה עבד קנה רבו. נבין נא ע"פ פשוט למה באמת כשבירך אחד מבניו את אחיו השני הכריע לפניו, ולמה לא בירך שיושפע לזה כ"ט בארץ הזאת ולהשני באחרת.

אמנם יצחק אבינו לא בא לברך את בנו בגשמיות לבד, רק להאציל לו הרבה קדושה מעצמותו, קדושה יתירה על גופו, עד שתתפשט חיות הקדושה שלו גם חוץ מגופו על דברי העולם, וכשגם דברי העולם יתמלאו בחיות הקדושה ממנו אז כל העולם יכנע לפניו וממילא יהיה לו כ"ט, כמו לעתיד שכל העולם יכנע לפני ישראל. וכנ"ל הנה התרבות החיות יתירה היא שמחה. לכן ויבא לו יין וישת ואיתא בזוה"ק שזה היה לשמחהו שיוכל לשמח גם את בנו בחיות יתירה. כנ"ל שבשמחה אין פירוד ויכולים לפעול בה גם לחבירו. וכשיתן כל חיותו היתירה שלו לבנו עד שימשול על העולם ויכנעו לפניו אז כולם גם אחיו הנמצא בעולם מוכרח להכנע לפניו. אבל בשעה שבירך את יעקב הרגיש יצחק עוד זאת שהשמחה שהשפיעה ליעקב לא תהיה לזמן מועט לבד כנ"ל, שבעשו היא רק דמיון שאחריה תוגה מפני שאינו יכול לעורר בו חיות אמיתית, וביעקב תהיה תמידית עד שיצא מפיו ויתן לך אלקים וכו' ופרש"י יתן ויחזור ויתן בתמידות. לכן שאל מי הוא הצד ציד וכו' גם ברוך יהיה, הכל שאלה אחת היא, מי הוא שברכתיהו ולא תהיה הברכה לזמן רק גם תמיד ברוך יהיה, שמחתו קדושתו וברכתו תמידיות תהיינה.

והנה כל יחוד עליון שהוא התייחדות עילה ועלול ע"י התעוררות העלול בסוד מ"נ. עד שמעורר העילה להשפיע להעלול, יכול להיות רק כשנתוסף אור להעילה יותר מכפי צרכו לעצמו. וכנודע שזיווג זו"נ היא רק כשנתוספים מוחין דאו"א לזעיר, היינו שנתוסף מוחין יותר מצרכיו, כי כפי צרכיו

גם קודם הזיווג היה לו כי היה נמצא גם מקודם. לכן כדי לאשתתפא קב"ה ושכינתיה שהוא זו"נ צריכים שמחה כנ"ל שהשמחה היא תוספת חיות יותר מכפי הצורך, וע"י השמחה אין הכלים מפרידים כי נתוסף חיות יותר מן הכלים כנ"ל, ויכולים להתייחד ולהאיר בנשמה יתירה. וצריכים ישראל לעורר את השמחה למעלה. כי איתא בזוה"ק בראשית (נ"ז) עה"פ וינחם ד' וכו' ויתעצב אל לבו. וכו' וכד בעי למעבד בהו דינא כביכול עציב והא כתיב הוד והדר לפניו וכו' אר"י ויתעצב אל לבו כתיב. אל לבו עציב ולא לאתר אחרא. והגם שרשמנו שזה יכול לכוון להגמ' (חגיגה ה) בענין בתי גוואי ובראי וכפי פי' מהרש"א שם. אבל במ"מ איתא אל לבו עציב מלכות ולא לאתר אחרא זעיר עכ"ל. לכן צריכים אנו לעורר השמחה במלכות. ולא במלכות לבד צריכים לעורר שמחה רק גם בזעיר. וזהו החילוק. במלכות כיון שלית לה מגרמה כלום לכן בעת ההעדר השמחה והעדר החיות נשארה בחי' נאלמתי דומיה. דום י"ה. כנודע שנעדר האור ממנה לגמרי. משא"כ בתפארת בחי' הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו. לפניו ובמקומו. לעצמו תמיד הוא השמחה והאור, כיון שיש לו אור לעצמו. אבל לעורר חיות להתייחד ולהשפיע לבחי' מלכות צריכים ישראל לעורר בשמחתם כנודע דע מה למעלה ממך שלמעלה נעשה ממך, וכמו שרואים באדם שיש ב' מיני שמחה שמחה לעצמו שהיא שמחה מוסתרת ושמחה נגלה.

כי יש ב' מיני התגלות באיש ישראל, נשנה התגלות בפעם אחת ויש שהיא בהדרגה מעט מעט, למשל הנביא בשעה שדיבר אתו אלקים היה במדרגה הגדולה שלו בנבואה. ובשעה שלא דיבר אתו שלפי ערכו היתה זאת קטנות מ"מ גם אז היה נביא, ואיש כמונו לוא זכינו להיות עכ"פ פעם אחת במדרגה זו שהיה הנביא בשעה שלא דיבר אתו אלקים שהיא הקטנות שלו. כי אז היתה לנו מדרגה גדולה בנבואה, ומי יודע אם יכולנו לסבול מדרגה גדולה בנבואה כזו.

ואפשר זה רמז הפסוק שאמר ד' לאהרון ומרים, אם יהיה נביאכם ד' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, שנודעת הקושיא שפתח ד' בלשון נוכח נביאכם, ומסיק בלשון נסתר במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו. ולהנ"ל אמר להם ד' שמצב הנבואה הגדולה שלהם היא הקטנה של מש"ר. אם יהיה נביאכם. זאת היא במש"ר רק מראה וחלום, במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו.

נחזור להנ"ל. גם הקטנות של הנבואה מדרגה גדולה היא לנו. כי הנבואה והקדושה שבאה לאדם במדה שלמעלה מגופו וכליו. נתפעל ממנה ומתלהב בשמחה שהיא האורה שיתירה מגופו וצרכיו, ואילו הקדושה והאור שהשיג בקרבו ע"י שעבד והעלה את עצמו גופו וכליו ולא היתה הקדושה והאור גדולים מעצמותו. לא היה מרגיש כ"כ התלהבות ושמחה כיון שלא היה בבחי' נשמה יתירה וגדולה ממנו.

וזהו הענין בצדיקים שלפעמים מתנצלים ומקטינים א"ע, אע"פ שהיו גדולים קדושים וצדיקים, רק שבשעה שבא להם אור ממרום (שלמעלה מכליהם) התלהבו בשמחה, וכשלא בא, והיתה להם קדושה שיכלו כליהם להכיל אותה, לא הרגישו בשמחה והיתה להם שבירת הלב עד שהקטינו א"ע. כלומר גם אז היתה להם קדושה ושמחה רק שהיתה מסותרת, מסותרת בכליהם, וכשנתרבה הקדושה היתה להם שמחה נגלית. והוא כעין ב' בחינות השמחה הנ"ל הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו, לפניו ובמקומו דייקא. ולגרום שמחה נגלית שתתגלה גם לזולתו צריכים לעוררה. וגם אצל כל איש ישראל יש לפעמים שלבו נשבר בקרבו ואינו מרגיש אור וקדושה ונדמה לו שלבו אטום. ובאמת גם עתה מלא קדושה הוא. רק יש לו קדושה שעלה אליה וקיבלה בקרבו, וקדושה יתירה אין לו. לכן אינו מרגיש באור ושמחה המסותרת בו, בחי' ריקנים שבך מלאים מצוות כרמון (ברכות נז) ולכן מרגישים הם א "ע לריקנים מפני שרק מלאים מצוות ולא יותר מן המלא.

והנה התגלות פתאומית שד' מגלה לאיש ישראל לפעמים יותר מכפי כליו. הוא כדי שיעבוד אח"כ ויעלה א"ע למצב הזה ויקבלה בקרבו, וכשבא למצב כזה שהתגלות זו אינה בחי' נשמה יתירה על כליו, אז ד' מגלה לו אור יותר גדול הגדול ממצבו זה וכשעובד ובא גם לזה ומקבלו וכו'. וכמו שהיו בנ"י ביציאת מצרים שקיבלו אור שלא בהדרגה פתאום וכשעברו עד לקבה"ת ובאו אל אור הזה. גילה ד' להם בקבה"ת אור יותר עד שאמרו דבר אתה עמנו ונשמעה וכו'. וזהו החילוק בין הקדמת נעשה לנשמע, לקבלה הקדמת נעשה משמע שהאור נתגלה להם והם רק צריכים לעשות, וקבלה משמע לקבל בקרבם כמו שאיש מקבל בידיו ואבריו מה שנותנים לו. לכן גם אחר שהקדימו ישראל נעשה לנשמע כפה עליהם וכו' אם אתם מקבלים את התורה מוטב (שבת פח) שלא די בהתגלות פתאומית רק שתקבלו זאת בקרבכם עד שלא תהיה זאת למעלה מן הכלים שלכם.

נמצא שיש ב' בחי', בחי' התגלות שלמעלה מגופו וכליו ואז היא שמחה נגלית וקבלה בקרבו ואינו מרגישה לשמחה נגלית. רק שבירת הלב שהיא שמחה מסותרת ושניהם ישנם בפורים. שמחה שהיא התגלות פתאומית למעלה מן הכלים. וגם קיימו וקבלו. לקבלה בקרבנו עד שתהיה הקדושה והשמחה תמידית בנו. ואף שהקדמת נל"נ היתה שלא בכפיה מ"מ כיון שהקבלה שאחריה היתה בכפיה הוצרכו לתקן זאת בפורים הדר קבלוה בימי אחשורוש, והאור והשמחה ישארו לנו תמיד כנ"ל, גם ברוך יהיה תמיד שושנת יעקב צהלה ושמחה. שהיא ישועה ואור פתאומי. שמחה המורגשת, וגם תשועתם היה אז לא לפעם אחת רק לנצח.

והנה נודעת קושית הרמב"ן ז"ל על המדרש. שאמר ד' לאהרן (כשחלשה דעתו שלא היה בחנוכת הנשיאים) שלך גדול משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות. שלהם הוא רק לשעה ושלך קיימת תמיד. ומקשה הלא גם המנורה לא לתמיד היתה כי כשנחרב הבית בטלה. ומתרץ שחנוכה במקום המנורה. ואפשר כי נודע מהאר"י ז"ל שנר חנוכה ממשיך את האור גם למקומות הנמוכין. ולהנ"ל האור הפתאומי שנתגלה לישראל ימשך גם לגופו בחי' קבלה. ולכן אינו לשעה בלבד רק נשאר לתמיד בו.

ומש"ר היה הדעת של ישראל והוא גילה להם את כל הקדושה. ואמר ד' לו ואתה תצוה את בנ"י וכו'. האור שנתגלה על ידך לישראל. משכן ע"י המנורה גם למקומות הנמוכין לגופיהם שיהיה תמיד. תצוה לשון עתיד. שגם תמיד כל האור שמכניסים בקרבנו אורו של מש"ר.הוא בחי' משה שפיר קאמרת (שבת קא).